

Кущенко І.В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та
педагогіки ННІПП НАВС

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ У ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Зміни, які відбуваються у всіх сферах суспільного життя України, спонукають людину ревізувати свої раніш усталені уявлення про правове і протиправне. Те, що ще кілька років тому втілювало в собі правовий зміст, сьогодні трансформувалося в те, що стало «поза законом», а те, що було протиправним, перетворюється на правове. Такі коливання дають додаткові підстави вважати, що правові уявлення людини є похідними від економічних, політичних, ідеологічних та інших уподобань, котрі істотно переважають у суспільстві.

Багатозначність поняття «поведінка» в суспільних науках значною мірою позначилася на тлумаченні поняття «правова поведінка». Між іншим, у юридико-психологічних дослідженнях до правової поведінки відносять тільки ту людську активність, яка характеризується певними соціальними і юридичними ознаками. Основними рисами правової поведінки є: а) соціальна значущість; б) вираженість зовні у формі діяння (дії чи бездіяльності); в) свідомо-вольовий характер; г) регламентованість правовими нормами; д) властивість зумовлювати юридичні наслідки.

Соціальна значущість є однією з основних ознак правової поведінки. Вона має дві форми – соціальну корисність і соціальну шкідливість. Сутність соціальної значущості правової поведінки пов'язана з її властивістю впливати на стан суспільних відносин, змінювати зв'язки між суб'єктами, сприяти чи, навпаки, гальмувати нормальний процес взаємодії між людьми. Правова поведінка може впливати на взаємовідносини суб'єктів, стан суспільних відносин тільки за зовнішньої вираженості, якщо вона сприймається іншими суб'єктами, обумовлює певні зміни в соціальному середовищі. Правова поведінка виявляється у формі дій, що впливають на відносини між суб'єктами, чи у формі бездіяльності. Оскільки правова поведінка здійснюється суб'єктами, то вони повинні адекватно усвідомлювати обставини, характер поведінки і мати можливість здійснювати свою волю, скеровувати свої вчинки.

З формально-юридичної точки зору соціальна поведінка є правовою у випадку, коли вона регламентується нормами права. Умови і ознаки правових вчинків можуть бути прямо описані в текстах правових документів, або в останніх передбачено якісь інші заходи щодо моделювання правової поведінки.

Властивість правової поведінки впливати на стан суспільних відносин пов'язана не тільки з соціальною значущістю, але й особистісним сенсом – реалізацією суб'єктами своїх інтересів. Тому правова поведінка тягне за собою для них певні юридичні наслідки. Однією з найважливіших форм правових наслідків є реакція держави на результати правової поведінки у вигляді заохочення, стимулювання, охорони соціально корисних вчинків чи застосування заходів юридичної відповідальності за шкідливі дії.

Процес реалізації права слід розуміти як досягнення соціальних цілей у ході дії правової норми. Для того, щоб норма могла бути реалізована, вона повинна бути: засвоєна учасниками правовідносин, переведена у внутрішній план, закріплена в мотивах, потребах, цілях індивіда.

Слід зазначити, що в нормах права, як правило, моделюється не правова поведінка в цілому, а її елементи – правові вчинки. Правовий вчинок – це діяння, що складається з певних елементів, сукупність яких утворює його склад. Складовими елементами правового вчинку є: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона.

Таким чином, правова поведінка – це сукупність соціальне значущих, виражених зовні у вигляді дій чи бездіяльності вчинків, що мають свідомо-вольовий характер, тим чи іншим чином регламентуються нормами права і обумовлюють правові наслідки. Правова поведінка складається з двох протилежних за своєю спрямованістю видів: поведінки правомірної і протиправної (правопорушення). Кожен з цих видів правової поведінки характеризується, крім спільних, своїми особливими рисами.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що питання правової поведінки людини та її формування, є дуже актуальним в теперішній час. Політична та економічна нестабільність на цьому перехідному етапі розвитку України, колізії та прогалини, що містять наше досконале законодавство і до цього всього низька правова культура і правоосвіченість населення є чи не найголовнішими причинами виникнення правопорушень різного роду: кримінальних, цивільних, трудових, адміністративних. На наш погляд, потрібно докорінно змінити і по-новому подивитися на систему заходів, направлених на правову освіченість наших громадян. Однак, разом з цим, ми самі повинні усвідомлювати про життєву необхідність таких знань, їхню корисність тощо, тобто повинно обов'язково відштовхуватися від власного бажання і власних потреб.